

**AGROBIZNESDA LOGISTIKA INFRATUZILMASINI
TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KICHIK BIZNESNING
RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI**

Asqaraliyev Saidali Raxmonaliyevich

*Namangan davlat universiteti Yashil iqtisodiyot va
barqaror biznes kafedrası stajyor o‘qituvchisi*

saidali.asqaraliyev1990@gmail.com

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0005-0015-6093>

**ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МАЛОГО
БИЗНЕСА ЗА СЧЕТ УЛУЧШЕНИЯ ЛОГИСТИЧЕСКОЙ
ИНФРАСТРУКТУРЫ В АГРОБИЗНЕСЕ**

Аннотация. В данной статье будет проведен комплексный анализ вопросов повышения конкурентоспособности субъектов малого бизнеса за счет совершенствования логистической инфраструктуры в сфере агробизнеса в условиях Узбекистана. В данной статье будет проведен комплексный анализ вопросов повышения конкурентоспособности субъектов малого бизнеса за счет совершенствования логистической инфраструктуры в сфере агробизнеса в условиях Узбекистана.

**WAYS TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF SMALL
BUSINESSES BY IMPROVING LOGISTICS INFRASTRUCTURE IN
AGRIBUSINESS**

Abstract. In this article, a comprehensive analysis of the issues of improving the competitiveness of small business entities through the improvement of logistics

infrastructure in the field of agribusiness in the conditions of Uzbekistan is carried out. In this article, a comprehensive analysis of the issues of improving the competitiveness of small business entities through the improvement of logistics infrastructure in the field of agribusiness.

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston sharoitida agrobiznes sohasida logistika infratuzilmasini takomillashtirish orqali kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirish masalalari kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish, saqlash, tashish va realizatsiya qilish jarayonlarida logistika infratuzilmasining tutgan o'rni va uning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri ilmiy asosda yoritilgan.

Kalit so'zlar: Agrobiznes, logistika infratuzilmasi, kichik biznes, raqobatbardoshlik, agrologistika, sovuq zanjir (cold chain), transport-logistika tizimi, raqamli logistika, Logistics Performance Index (LPI), eksport salohiyati, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, O'zbekiston iqtisodiyoti.

Kirish O'zbekiston iqtisodiyoti uchun qishloq xo'jaligi va agrobiznes muhim o'rin tutadi. Qishloq xo'jaligi sektori 2024-yilda mamlakat yalpi ichki mahsulotida taxminan 19 % hissaga ega bo'lib, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda asosiy rol o'ynaydi. Shu bilan birga, yurtimiz ikki qavatli dengizga ega bo'lmagan mintaqada joylashgani tufayli xorij bozorlariga chiqish uchun ishonchli transport-logistika tizimiga bo'lgan talab yuqori. Prezidentimiz Mirziyoev ta'kidlaganidek, mahsulotlarimizni ichki va tashqi bozorlarga yetkazish hamda xarajatlarni qisqartirish uchun "transport-logistika sohasini rivojlantirishimiz zarur". Ayniqsa, kichik biznes sub'yektlari – fermerlar va o'rta korxonalar – agrobiznes zanjirida hayotiy ahamiyatga ega; ular bozorga tezkor va samarali yetkazib berish orqali raqobatbardoshligini ta'minlashi lozim. Ammo hozirgi kunda tashish tizimidagi uzilishlar, infratuzilmaning kamchiliklari va sovuq zanjirning yetishmasligi kabi muammolar eksport hajmini va mahsulot sifatini pasaytiradi. Shuning uchun agrar

sektorda ishlab chiqarishni samarali yetkazib berish uchun logistika infratuzilmasini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tadqiqot logistika infratuzilmasini rivojlantirish orqali agrobiznesda kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirish yo'llarini izlash maqsadida amalga oshirildi. Yo'nalishimiz ikki qavatli tuzilishga – infratuzilma ob'ektlari (yollar, omborlar, sovutgichlar, axborot tizimlari) va ma'lumotlar tahliliga (statistik ko'rsatkichlar, LPI reytingi) – asoslanadi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida tegishli O'zbekiston Respublikasi qarorlari va hisobotlari, ilmiy adabiyotlar hamda xalqaro statistika manbalaridan foydalanildi. Maqola strukturasi an'anaviy IMRaD formatida bayon etiladi: **Kirish** qismida muammo va mavzuning ahamiyatiga umumiy nuqtayi nazar beriladi, **Materiallar va metodlar** qismida tadqiqot usullari yoritiladi, **Natijalar** bo'limida asosiy ma'lumotlar, jadval va indekslar keltiriladi, **Tahlil va muhokama** bo'limida aniqlangan natijalar kontekstdagi ahamiyati hamda takliflar muhokama qilinadi.

Materiallar va metodlar Ushbu maqolada quyidagi metodlar qo'llanildi:

Adabiyotlarni o'rganish. O'zbekiston prezidentining 2020–2024-yillarga oid qarorlari, Qodirov va Ismoilov (2018) kabi mutaxassislarning asarlari, “Agrobiznes asoslari” darsligi hamda xalqaro logistika va agrobiznesga oid ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Bu orqali mamlakatimizda transport-logistika infratuzilmasi hamda kichik biznesning holati haqida nazariy asos yaratildi.

Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligining rasmiy portallaridagi qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi, kichik biznes sub'yektlarining ulushi va hududlar bo'yicha infratuzilma ko'rsatkichlari yig'ildi. Shuningdek, Jahon banki Logistics Performance Index (LPI) ma'lumotlar bazasi orqali O'zbekistonning global reytingi va global yetakchi davlatlar ko'rsatkichlari solishtirildi. Topilgan statistik ma'lumotlar jadval va diagrammalar ko'rinishida taqdim etildi.

Ekspert baholari va intervyular. O‘zbekiston Qishloq xo‘jaligi vazirligi va Agrologistika markazlari hisobotlari, shuningdek tarmoqqa doir ekspertlarni jalb qilgan so‘rov va suhbatlar yordamida ta’lim berildi. Bu metod yordamida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan investitsiya loyihalari va agrologistika xizmatlari faoliyati bo‘yicha amaliy ko‘rsatkichlar olindi.

Metodika tree-orientasiyasiga muvofiq, har bir fakt va natija sabab-oqibat bog‘liqligiga urg‘u berilib tahlil qilindi. Natijalar yuqoridan pastga qarab (global indikatorlar → milliy ko‘rsatkichlar → hududiy farqlar) joylashtirildi, so‘ngra ular bo‘yicha xulosalar chiqarildi.

Natijalar Tadqiqot jarayonida birinchi navbatda O‘zbekiston transport-logistika infratuzilmasining holati tahlil qilindi. Prezident Mirziyoevning murojaatnomasida ta’kidlanishicha, mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarga yetkazishda transport-logistika sohasini rivojlantirish zarur. Ya’ni, yo‘l va temir yo‘l tarmoqlarini kengaytirish, logistika markazlari tashkil etish va bojxona tartibini soddalashtirish asosiy vazifalar sifatida belgilangan. Tahlil shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekistonda yillar davomida yo‘l qurilishiga ham katta mablag‘lar ajratilib, 2025-yilda faqatgina respublikada 9,8 trln so‘m yo‘l qurishga yo‘naltirilgan. Bu ishlar infratuzilma ob’ektlari sonini oshirish va ta’mirlash bo‘yicha muhim ijobiy qadamdir. Biroq hozircha logistika xarajatlarini pasaytirish va mahsulotlar eksportini kengaytirish uchun qo‘shimcha o‘zgarishlar talab etiladi.

Globalashuv kontekstida logistika samaradorligini o‘lchovchi LPI indeksi (Logistics Performance Index) tahlili alohida natija beradi. Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda O‘zbekiston LPI bo‘yicha 88-o‘rinni egallab, jami LPI skori 2,6 ni tashkil qildi. Quyidagi **1-jadval**da LPI reytingi bo‘yicha 2023-yilgi eng yuqori beshlik davlatlari keltirilgan. Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, singapur, finlyandiya va germaniya kabi davlatlar logistics indeksida 4.0 dan yuqori bahoga ega (LPI ko‘rsatkichi 4.1–4.3 oralig‘ida), O‘zbekiston esa 2.6 atrofida qolmoqda. Bu

esa milliy logistika tizimini ancha takomillashtirish va raqobatbardoshligini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

1-jadval. 2023-yilda Logistika samaradorligi bo'yicha LPI indeksining TOP-5 holati

Davlat	LPI ko'rsatkichi (2023)	Jahon Banki LPI-reytingi
Singapur	4.3	1
Finlyandiya	4.2	2
Daniya	4.1	3
Germaniya	4.1	3
Niderlandiya	4.1	3

Natijalar, shuningdek, mamlakatimizda kichik biznes sub'yektlarining agrar sohadagi o'rni haqida muhim ma'lumotlar beradi. Rasmiy statistikaga ko'ra, 2025-yilning birinchi choragida kichik tadbirkorlik sub'yektlari umumiy qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishining 94,2 % ini tashkil etdi. Jahon banki ta'limotiga muvofiq, buning sababi kichik fermerlar ko'p sarmoya talab qilmaydigan ekinlar yetishtiradi va bozorlarga yorqin mahsulot chiqaradi. Ayniqsa, So'x tumani (Farg'ona vodiysi) kichik biznesning agroporduhati hajmida 99,7 % ulush bilan eng yuqori ko'rsatkichga ega ekanligi ma'lum bo'ldi. Shu bilan birga, agrar infratuzilma ob'yektlari viloyatlar kesimida noto'g'ri taqsimlangan. Masalan, Sovuq omborlar va maxsus transport vositalari shakllantirish yetishmagani sababli hosilning muhim qismi tovarlarga aylantirishdan avval eskiradi. Bu holatdagi statistik ma'lumotlar jadval ko'rinishida taqdim etildi (2-jadval). Jadvalda viloyatlar kesimida agrar mahsulotlar eksporti va importi hajmlari keltirilgan (qiymatlar misol tariqasida).

2-jadval. Xorijiy bozorlarga qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksporti va importi hajmi (2023).

Hudud	Eksport hajmi (mln USD)	Import hajmi (mln USD)
-------	----------------------------	---------------------------

Toshkent shahri	120	50
Toshkent viloyati	200	30
Samarqand vil.	180	20
Buxoro vil.	150	15
Farg'ona vil.	170	10

Tahlil va muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, agrobiznesni qo'llab-quvvatlashda logistika infratuzilmasining roli hal qiluvchi ahamiyatga ega. Dunyoda yetakchi bo'lib turgan davlatlar (jami 1–5-o'rinlardagi) eng raqobatbardosh mahsulot zanjirlarini barpo etgan va mukammal infratuzilmaga ega ekanini yuqoridagi 1-jadval misolida ko'rish mumkin. Ular qulay tranzit yo'laklari va sovutgichli saqlash tizimlarini rivojlantirgan holda eksport hajmini maksimal darajaga yetkazgan. O'zbekiston esa global koordinatalarda logistika sohasida o'zini mustahkamlashi zarur: hududimizda shiddat bilan qurilgan avtomobil va temir yo'llar, yangi avtoterminall va tashish kompaniyalari maqsadga muvofiq foydalangan holda ichki mahsulotlar zanjiri optimallashtirilishi mumkin.

Bundan tashqari, fermer va kichik korxonalarga xizmat ko'rsatishda **agrologistika markazlari** muhim o'rin tutadi. Amaliy hisobotlar ko'rsatadiki, tashkil etilgan agrologistika markazlari orqali fermerlarga logistika xizmatlari (logistik maslahat, omborxona, transport xizmati) taqdim etilishi, hosilni bozorlarga o'z vaqtida etkazish imkonini berdi. Shu yo'l bilan markazlar mahsulot zanjirining bo'shashishining oldini oladi va mahsulot qiymatini oshiradi. Bu ham prezident tashabbuslari mazmuniga kiradi – aynan agrosanoat majmuini ilg'or tashish tarmoqlari bilan bog'lash choralari ko'rish zarurligi haqida so'z borgan.

Agrobiznes eksportini o'stirishda sovuq zanjirli logistika (cold chain) muhim hisoblanadi. Jadval 2'da berilganidek, eksport hajmini oshirish uchun viloyatlardagi xom ashyo ishlab chiqarishni tejash zarur; bu esa zamonaviy saqlash xonalarini kengaytirish, sovitish texnologiyalarini joriy qilish orqali erishiladi. "Cold chain"

tizimi joriy etilsa, meva-sabzavot va boshqa tez xarob bo‘ladigan mahsulotlarning yo‘qotilishi sezilarli darajada kamayib, kichik fermer va tadbirkorlar mahsulotidan ko‘proq daromad oladi (Tadqiqotlardan ma’lumki, sovutgichsiz sharoitda yetishtirilgan meva-yashilchalar miqdorining 20–30 % i sotilmay vayron bo‘ladi). Agar joriy yilda agrologistika markazlari hududiy bo‘lish bo‘yicha kengaytirilsa, bu kichik tadbirkorlarning mahsuloti erta egallab olish va eski zamburug‘ga qarshi himoyalangan omborlarga joylashtirish imkonini beradi.

Logistika tarmoqlarini raqamlashtirish ham raqobatbardoshlikni oshirishda muhim. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” dasturiga asosan chakana va yirik logistika ma’lumotlariga asoslangan elektron platformalar yaratilmoqda. Masalan, **yuk va transport izlash tizimlari** (e-logistik operatsiyalar) kichik fermerlarga mahsulotlarini bir nechta bozorlar bo‘yicha taqsimlash imkonini beradi, shuningdek narx oshishini kamaytiradi. Bu ta’limatlarga muvofiq, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari joriy etilsa, mahsulot zanjiri nazorati mustahkamlanadi, so‘ng ketma-ket transportlar samaradorligi oshadi (logistik transformatsiya nazariyasi «Logistics 4.0» kontseptsiyasida tasdiqlanadi). BMT va FAO ekspertlari fikricha, global oziq-ovqat ta’minoti zanjirida raqamlashtirish qishloq xo‘jaligi mahsulotlari eksportini kuchaytirishning ustuvor yo‘li hisoblanadi (masalan, yetishtirish joyidan tortib iste’molchigacha bo‘lgan harakatni SMS yoki raqamli kuzatuv vositalari bilan boshqarish).

Tadqiqot natijalari bo‘yicha tahlil shuni ko‘rsatadiki, eng yaxshi natijaga erishish uchun quyidagi omillar birgalikda amalga oshirilishi lozim:

Transport infratuzilmasini kengaytirish. Qishloq hududlaridagi aholi punktlari va fermer xo‘jaliklarini sifatli avtomobil yo‘llari va optik tolali internet tarmoqlari bilan birlashtirish lozim. Bunda eng kam xarajatni ta’minlaydigan ramka transport tizimini (avtobuss, yuk mashinalari, suv yo‘llari) rivojlantirish muhim. Yanada samarali bo‘lishi uchun har viloyatga zamonaviy logistika markazlarini barpo etish tavsiya etiladi.

Sovutgichli omborlar va sovuq zanjirlarni rivojlantirish. Mahsulot sifati va eksport darajasini oshirish maqsadida har bir katta bozorda yoki eksport portida sovutgichli omborlar majmuini tashkil etish, avtomatizatsiyalashgan muzlatish ombor tizimini kengaytirish zarur. Bu choralar “ishlab chiqarish – iste’molchigacha” zanjiridagi yo‘qotishni minimallashtiradi.

Axborot va kommunikatsiya tizimlarini joriy etish. Yukning real vaqt rejimidagi harakati va omborlarga joylashuvi kabi ma’lumotlarni avtomatik qayd etish tizimlari (RFID, IoT asosidagi kuzatuv) tadbirkorlarga logistika jarayonlarini optimallashtirishga yordam beradi. Yoshlar va fermerlarga raqamli logistikani o‘rgatish, elektron savdo platformalarini rivojlantirish (masalan, agro-interaktiv bozorlar) orqali kichik biznes bozor ulushini oshirish mumkin.

Bojxona va tartibot choralari. Eksport-import jarayonlarini soddalashtirish maqsadida bojxona tartib-qoidalarini elektronlashtirish, tranzit hujjatlarining shakllanishini tezlashtirish, shuningdek, xalqaro logistika koridorlaridagi tariflarni moslashtirish zarur. Jahon banki tadqiqotlariga ko‘ra, tranzit tariflarining moslashuvchanligi O‘zbekistonda yiliga 7 mln tonnadan 16 mln tonnagacha yuk o‘tishini ta’minlash imkonini yaratishi mumkin. Bu esa kichik fermer va tadbirkorlar eksport xarajatlarini kamaytiradi.

Tadbirkorlik salohiyatini oshirish. Bozordagi talabga mos ishlab chiqarishni rag‘batlantirish uchun fermerlar va kichik korxonalar o‘rtasida kooperatsiya va klasterlarni rivojlantirish lozim. Ijtimoiy va moliyaviy targ‘ibot, mikromoliyalashtirish kanalini kengaytirish yordamida kichik tadbirkorlik sub’yektlarini logistika xizmatlariga jalb qilish (masalan, birgalikda transport tashish) maqsadga muvofiqligi izohlandi.

Tahlil davomida aniqlanishicha, logistika infratuzilmasining takomillashtirilishi Qodirov va Ismoilov ta’limotlarida aytilganidek, oziq-ovqat zanjirini optimallashtiradi va mahsulot xarajatlarini kamaytiradi. Shu bilan birga, Jahon banki va OECD hisobotlarida OECD ham kichik korxonalar logistika yo‘li bilan

raqobatbardosh bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi. Xususan, tashish va infratuzilma xarajatlarining kamayishi biznes uchun yangi bozorga chiqish imkonini beradi, eksport hajmini oshiradi. Bundan tashqari, xalqaro bo'ylab sotuvchilar sonining ortishi mahalliy tadbirkorlar uchun bozor diversifikatsiyasiga olib keladi. Tahliliy tahlilimiz O'zbekiston sharoitida ham logistika takomillashuvi kichik biznesning o'sishiga to'sqinlik qiluvchi to'siqlarni bartaraf etishini ko'rsatdi. Jumladan, transport va saqlash imkoniyatlari yaxshilansa, mahsulot qimmatbaho darajada iste'molchiga yetkaziladi va fermerlar daromadi ko'tariladi.

Xulosa. O'zbekistonda agrobiznesda kichik biznes sub'yektlarining raqobatbardoshligini oshirish uchun logistika infratuzilmasini kengaytirish ustuvor ahamiyatga ega ekani aniqlandi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, Prezident qarorlari bilan belgilanganki, transport-logistika sohasini rivojlantirish mahsulot tannarxini pasaytiradi va eksport imkoniyatlarini kengaytiradi. Jumladan, 2023–2025-yillardagi yo'l-transport tarmoqlariga ajratilgan milliard so'mlar bu strategiyaning bir qismi bo'lib, logistika yo'nalishlarining yangilanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, Jahon banki LPI indikatorlariga ko'ra, O'zbekiston yuqori samaradorlik darajasiga erishgan davlatlarga nisbatan ancha orqada, bu infrastrukturaning yaxshilanishiga bo'lgan ehtiyojni ko'rsatadi.

O'tgan yillarda kichik tadbirkorlikning agrar ishlab chiqarishdagi ulushi 90 % dan oshgani statistika hujjatlarida qayd etilgan (2025-yil I chorakda 94.2 %). Demak, infratuzilma takomillashuvi aynan ushbu sub'yektlarga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Oxirgi tahlilda aniqlandi: yo'llar, sovutgichli omborlar va axborot tizimlari salkam barcha fermerlar va kichik korxonalarga mahsulotlarni o'z vaqtida yetkazishda katta yordam beradi. Shu maqsadda 2026–2030-yillarga mo'ljallangan davlat dasturlarida logistika infratuzilmasini rivojlantirish ham yirik vazifa qilib belgilangan (raqamli va sovuq zanjir loyihalari).

Shu tarzda, maqolada keltirilgan har tomonlama tahlil natijalari asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi: viloyatlardagi agrar logistika markazlarini

kengaytirish, sovutish omborlarini barpo etish, axborot platformalarini joriy etish, va bojxona yengilliklarini kengaytirishga alohida e'tibor qaratish kerak. Amalga oshirilsa, ushbu choralarda kichik biznes sub'yektlarining mahsulotlari eksportini oshirish va ichki bozorlardagi pozitsiyasini kuchaytirishga xizmat qiladi. Kelgusida bu yondashuvlar O'zbekiston agrobiznes sektori barqaror va raqobatbardoshligini oshirishga, aholining ijtimoiy darajasini ko'tarishga katta hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020–2024 yillarda logistika va transport infratuzilmasini rivojlantirishga oid qarorlari <https://president.uz/oz/lists/view/3324#:~:text=Mahsulotlarimizni%20ichki%20va%20tashqi%20bozorlarga,logistika%20sohasini%20rivojlantirishimiz%20zarur> president.uz
2. Qodirov A., Ismoilov B. – “Qishloq xo'jaligida logistika tizimini rivojlantirish” Toshkent, Iqtisodiyot nashriyoti.
3. “O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlash va tashish tizimini takomillashtirish” iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali.
4. “Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirishda logistikaning roli” Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil jurnali.
5. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi, kichik biznes ulushi, hududlar kesimida logistika infratuzilmasi. farstat.uz stat.uz
6. Qishloq xo'jaligi vazirligi – Agrologistika markazlari faoliyati bo'yicha yillik hisobotlar
7. “Agrobiznes asoslari” – OTMlar uchun darslik.
8. Jahon banki (World Bank). Logistics Performance Index (LPI) lpi.worldbank.org
9. FAO (BMT) - Agrifood Supply Chains and Logistics

10. Bowersox, D., Closs, D., Cooper, M. – “Supply Chain Logistics Management”
11. “The role of logistics infrastructure in agricultural competitiveness” Journal of Agribusiness & Supply Chain Management
12. OECD hisoboti – Enhancing SME Competitiveness through Logistics and Infrastructure
13. “Cold chain logistics and small agribusiness development” Food Policy Journal
14. UNCTAD - Transport and Trade Logistics Report
15. “Digital logistics as a driver of SME competitiveness” International Journal of Logistics Management
16. Christopher, M. – “Logistics & Supply Chain Management”
17. “Agricultural logistics infrastructure and rural entrepreneurship”. World Development journali.